

کتاب درسی زیردربین

دین و زندگی ۲

پایه یازدهم

رشته های علوم تجربی - ریاضی و فیزیک - فنی و حرفه ای و کاردانش

نکات کتاب درسی

بررسی خطبه خط کتاب درسی

تست ها و پرسش های متناسب با درس

تألیف: محمدصادق اسحاقی

سرشناسه : اسحاقی، محمد صادق، ۱۳۵۰-

عنوان : کتاب درسی زیر ذره‌بین دین و زندگی ۲ پایه یازدهم رشته‌های علوم تجربی، ریاضی و فیزیک،

فنی و حرفه‌ای و کارو دانش: نکات کتاب درسی .../ مولف محمدصادق اسحاقی؛ ویراستار فنی مریم مجاور ...

مشخصات نشر : تهران: کتب آموزشی پیشرو، ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری : ۱۲۴ ص: مصور(رنگی)، جدول، جدول؛ ۲۹×۲۲ س.م.

شابک : ۹۵۰۰۰۰-۲-۵-۹۴۱۳۸-۹۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی : فیپای مختصر

شماره کتابشناسی ملی : ۸۶۸۲۵۰۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

نام کتاب : دین و زندگی (۲) - پایه یازدهم

ناشر : کتب آموزشی پیشرو (کاپ)

عنوان پروژه : کتاب درسی زیر ذره‌بین

تألیف : محمدصادق اسحاقی

مدیر تألیف : احمد مصلاهی

صفحه آرای : نازنین احمدی شفق

ناظر فنی : سیما رائفی‌نیا

حروف‌چینی : جواد جعفریان

ویراستار فنی : مریم مجاور

ایده طرح جلد : احمد مصلاهی

تصویرگری جلد : امیرحامد پاژتار

لیتوگرافی و چاپ : گلپا گرافیک/ نگار نقش

سال و نوبت چاپ : ۱۴۰۰ / اول

شابک : ۹۵۰۰۰۰-۲-۵-۹۴۱۳۸-۹۶۲۲-۹۷۸

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

قیمت : ۹۵۰۰۰ تومان

۷	بخش اول : تفکر و اندیشه ۹
۸	درس اول : هدایت الهی ۱۲
۱۶	درس دوم : تداوم هدایت ۲۲
۲۶	درس سوم : معجزه جاویدان ۳۶
۳۶	درس چهارم : مسئولیت های پیامبر ﷺ ۴۸
۴۸	درس پنجم : امامت، تداوم رسالت ۶۲
۵۸	درس ششم : پیشوایان اسوه ۷۴
	درس هفتم : وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رحلت رسول خدا ﷺ ۸۸
۷۰	درس هشتم : احیای ارزش های راستین ۹۸
۷۸	درس نهم : عصر غیبت ۱۱۰
۸۶	درس دهم : مرجعیت و ولایت فقیه ۱۲۴
۹۸	
۱۰۸	بخش دوم : در مسیر ۱۳۴
۱۱۰	درس یازدهم : عزت نفس ۱۳۸
۱۱۶	درس دوازدهم : پیوند مقدس ۱۴۸

یادآوری

در سال گذشته با «هدف زندگی» آشنا شدیم و دانستیم که مقصود و محبوب نهایی زندگی ما «خداست». او سرچشمه همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست و حرکت به سوی این خوبی‌ها به معنای نزدیکی به اوست. در حقیقت، راه دستیابی به همه کمال‌ها و زیبایی‌ها تقرب به خداست. همچنین آموختیم که موجودات جهان، از آن خدایند و بازگشتشان هم به سوی اوست. در میان مخلوقات پیرامون ما، بازگشت انسان، یک بازگشت ویژه است. معاد هر انسانی از عمل اختیاری او شکل می‌گیرد. بنابراین، باید برای انجام بهترین عمل، به درستی برنامه‌ریزی کرد و عقاید، اخلاق و اعمالی که موجب رستگاری در دنیا و آخرت می‌شود را شناخت و به آنها پایبند بود.

امسال در این بخش از کتاب دین و زندگی، با روش هدایتی خداوند بیشتر آشنا می‌شویم تا با بهره‌مندی از هدایت‌های او، برای بهترین زندگی در دنیا و کسب خوشبختی جاویدان در آخرت، بهتر برنامه‌ریزی کنیم.

۷

نکته

- برای انجام بهترین عمل
- ۱ برنامه‌ریزی
- ۲ شناخت عقاید و اخلاق
- ۳ پایبند بودن به آنها

تفکر و اندیشه

بخش اول

فیلم ۱

پیام ۱: آب مایهٔ حیات و اساس زندگی در جهان هستی است.

پیام ۲: فقط و فقط آب اساس زندگی مادی و حیات بخش زمین است.

پیام ۳:

۱ دعوت به دین، زندگی بخش است.

۲ زندگی و خصوصیات مؤمنان

(الف) استجابات از دعوت خدا

(ب) استجابات از دعوت پیامبر (ص)

۳ استجابات دعوت خدا و پیامبر (معلول)

و حیات بخشی (علت)

مهم ۱: در سؤالات و تست‌هایی که رابطهٔ علت و معلولی خواسته می‌شود باید به این صورت عمل کنیم که به جای کلمهٔ معلول کلمهٔ نتیجه را بنویسیم و دوباره سؤال را بخوانیم. در این صورت فهم سؤال راحت‌تر می‌شود.

مثال: اگر در پشت دیواری آتش روشن کرده باشند و شما در طرف دیگر دیوار دست به آن بزنید داغی دیوار را حس می‌کنید. علت این داغ بودن، آتش پشت دیوار است و خود داغ بودن نتیجهٔ آتش و وجودش وابسته به آتش می‌باشد. در حقیقت، نتیجه همان معلول است.

آب، نعمت بی‌نظیر خداوند، جلوهٔ زیبایی و طراوت، مظهر پاکی و زلالی و عامل ادامهٔ حیات است. در نبود آب، از آواز دلنشین پرندگان، طراوت و سرسبزی درختان و تبسم گل‌های زیبا و رنگارنگ طبیعت اثری نخواهد بود.

آری، آب مایهٔ حیات و اساس زندگی در جهان است.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۲

انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌سازد و به‌طور کلی آب، حیات بخش جهان مادی، از جمله ما انسان‌هاست.

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا ۳

اما راستی حیات روح بشر وابسته به چیست؟ چه چیزی به روح و درون انسان شادابی و طراوت می‌بخشد؟ چگونه می‌توان به این اکسیر حیات دست یافت؟

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۴

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت خدا و پیامبر را بپذیرید؛ آنگاه که شما را به چیزی فرا می‌خواند که به شما زندگی حقیقی می‌بخشد.

۱- دبیان و دانش‌آموزان می‌توانند فیلم‌های کوتاهی را که متناسب با موضوع درس است، در سایت گروه قرآن و معارف، به آدرس quran-dept.talif.seh.ir در بخش «فیلم کوتاه» مشاهده کنند.

۲- سورهٔ انبیاء، آیهٔ ۳۰.

۳- سورهٔ فرقان، آیهٔ ۴۹.

۴- سورهٔ انفال، آیهٔ ۲۴.

۹

(آزمون جامع زیرستان علامه طباطبائی)

تست عبارت «لما یحییکم» بازتاب چیست و در بردارندهٔ کدام نیاز اساسی می‌باشد؟

- ۱) ایمان و اجابت دعوت خدا و رسول - کشف راه زندگی
- ۲) ایمان و اجابت دعوت خدا و رسول - درک آیندهٔ خویش
- ۳) تقوا و هدایت الهی - کشف راه زندگی
- ۴) تقوا و هدایت الهی - درک آیندهٔ خویش

پاسخ ۱

درس اول

هدایت الهی

«احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت او را تضمین کند، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم. از این رو این سؤالات در ذهن ایجاد می‌شود که: آیا می‌توان به مکاتب بشری اعتماد

کرد و زندگی را براساس برنامه‌های آنان بنا نهاد؟

آیا انسان می‌تواند تنها با تکیه بر عقل، برنامه‌کاملی برای سعادت خود ارائه دهد؟

یک برنامه‌مناسب برای سعادت انسان باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

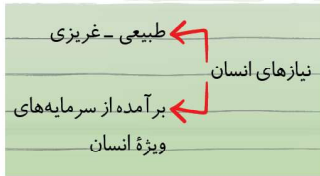
آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را در بر بگیرد، کامل است؟

چه چیزی سعادت بشر را تضمین می‌کند؟

نیازهای برتر

(الف)

انسان همچون سایر موجودات زنده، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد؛ مانند نیاز به آب، هوا، غذا و مسکن. خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آنها را نیز به انسان داده است؛ برای مثال، در وقت نیاز به آب و غذا احساس تشنگی و گرسنگی می‌کند و سراغ آب و غذا می‌رود. هنگام سرما و گرما، از مصالح موجود در طبیعت بهره می‌برد و برای خود پوشاک و مسکن تهیه می‌کند.

دغدغه و درد متعالی نشانه چیست؟
نشانه بیداری و ورود به وادی انسانیت است.

اما نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود؛ زمانی که انسان، از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری نیز روبه‌رو می‌بیند؛ نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است.^۱ پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند.

این نیازها به تدریج به دل مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤال‌هایی تبدیل می‌شوند که انسان تا پاسخ آنها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. برخی از این نیازها عبارت‌اند از:

- انواع نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه انسان است:
- ۱ شناخت هدف زندگی
  - ۲ درک آینده انسان
  - ۳ کشف راه زندگی

۱- **شناخت هدف زندگی:** انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند؟» و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر، زندگی‌اش را صرف آن نماید؟ او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است.

قرابت با دعای امام سجاد (ع)

به همین خاطر، امام سجاد علیه السلام پیوسته این دعا را می‌خواند که:

«خدا یا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای»^۲

۲- **درک آینده خویش:** انسان با این سؤال مهم و اساسی نیز روبه‌روست که: «آینده او چگونه است؟» «آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟»، «اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟»، «زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟» و «خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟»

قرابت با شعر مولوی

روزه فکر من این است و همه شب سخم که چرا غافل از احوال دل خوشتم
از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود به کجا می‌روم آخر نمایی و طعم^۳

۱- با این سرمایه‌ها در درس دوم کتاب دین و زندگی پایه دهم با عنوان «بر پرواز» آشنا شده‌اید.
۲- وَ اسْتَفْرِغْ آيَامِي فِي مَا خَلَقْتَنِي لَهٗ. دعای مکارم الاخلاق.
۳- دیوان شمس، مولوی.

پرسش

- ۱- نیازهای اساسی انسان به تدریج به ..... و ..... و بالاخره ..... تبدیل می‌شود.
- ۲- آگاهی از نحوه زندگی پس از مرگ مربوط به نیاز ..... می‌شود.
- ۳- انسان مانند سایر موجودات چه نیازهایی دارد؟
پاسخ به سؤالاتی در مورد «درک آینده خویش» از عهده چه کسی برمی‌آید؟

پاسخ (۱) دل مشغولی و دغدغه (۲) درک آینده خویش (۳) کسی که آگاه به نیازهای برتر انسان باشد

۳- کشف راه درست زندگی : راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است. این دغدغه از آن جهت جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند. بنابراین در این فرصت تکرارنشده، باید از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد تا بتواند با بهره‌مندی از سرمایه‌های خدادادی به هدف خلقت برسد. بنابراین، یکی از سؤالات اساسی انسان این است که راه درست زندگی کدام است؟ و چگونه می‌توان به آن دست یافت؟

نکته

این دغدغه از آن جهت جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و آن را تجربه می‌کند. در صورت عدم انتخاب راه درست زندگی منجر به عدم دستیابی به هدف برتر

کشف راه زندگی، قرابت معنی با آیه «استجیبوا لله و سورة و العصر» دارد.

تدبر در قرآن

در آیات سوره عصر تدبر کنید و با کمک دوستان خود، به سؤالات پاسخ دهید :

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَ الْعَصْرِ، اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِیْ خُسْرٍ، اِلَّا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا
وَ عَمِلُوْا الصّٰلِحٰتِ وَ تَوٰصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوٰصَوْا بِالصَّبْرِ

- ۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟
- ۲- چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟
- ۳- چه کسانی دچار خسران نمی‌شوند؟

- ۱ به عصر یعنی دوران عمر انسان‌ها و تاریخ بشر، زیرا عمر انسان محدود است و فقط یک بار می‌تواند این فرصت تکرارنشده را تجربه کند.
- ۲ از دست دادن عمر
- ۳ الف) کسانی که ایمان آورده‌اند. ب) عمل صالح انجام دادند. ج) سفارش به حق کردند. د) سفارش به صبر کردند.

پاسخ به این نیازها و سؤالات اساسی باید حداقل دو ویژگی داشته باشد :

الف) کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛ زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون اند.

ب) همه جانبه باشد؛ به طوری که به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد؛ زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

با توجه به این دو ویژگی کسی می‌تواند پاسخ صحیح این سؤال‌ها را بدهد که :

- ۱- آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.
- ۲- همچنین بداند که انسان‌ها، پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار آنهاست.

پرسش

- ۱- چرا پاسخ به نیازهای اساسی باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟ (خواب)
- ۲- جلوگیری از خسران اخروی و از دست دادن آینده زیبای ابدی در گرو چیست؟ (صبح)

۳- با توجه به آیات قرآن چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟ (متن سراسری زین ۹۸)

۴- دو ویژگی پاسخ به سؤالات اساسی انسان چگونه باید باشد؟ (بیرستان‌هاک نمونه‌نظران)

تست کدام نیاز از نیازهای انسان است که خود را در سؤال «چگونه زیستن» نشان می‌دهد؟ «همه‌جانبه بودن و کاملاً درست بودن» از ویژگی‌های ..... انسان است؟

- ۱) کشف راه زندگی - سؤال‌های مطرح‌شده از سوی
- ۲) شناخت هدف زندگی - سؤال‌های مطرح‌شده از سوی
- ۳) کشف راه زندگی - پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های ناگزیر
- ۴) شناخت هدف زندگی - پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های ناگزیر

پاسخ ۳) سؤال چگونه زیستن به کشف راه درست زندگی و همه‌جانبه بودن پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های ناگزیر

شاید این سؤال پیش بیاید که: انسان امروزی چقدر به دین و پیام آسمانی نیازمند است؟ به عبارت دیگر: آیا آن نیازهایی که انسان‌های گذشته را به سوی خدا و دین الهی می‌کشاند، همچنان پابرجاست؟

با نگاهی به سرنوشت انسان معاصر و شرایط کنونی او درمی‌یابیم که نه تنها آن نیازهای بنیادین قوی‌تر و جدی‌تر از گذشته پابرجاست، بلکه اگر انسان امروز به خدا و پیام الهی روی نیاورد، سرنوشت خطرناکی در انتظار اوست.

در قرن‌های هفدهم، هجدهم و نوزدهم که علوم تجربی در غرب پیشرفت کرد، چنین تصور می‌شد که می‌توان با کمک این علوم به نیازهای برتر انسان پاسخ گفت. اما هر قدر که علم پیش می‌رفت انسان احساس می‌کرد که نیازهای بنیادینش همچنان بی‌پاسخ مانده است. انسان امروز می‌بیند که آرامش درونی‌اش کاهش یافته، هدف متعالی زندگی وی گم شده، ظلم و بی‌عدالتی گسترش یافته، دانش و تکنولوژی در خدمت اهداف ضدانسانی صاحبان زر و زور قرار گرفته، جهان به دو قطب محروم (با جمعیتی بسیار زیاد) و ثروتمند (با جمعیتی اندک) تقسیم شده است، سلاح‌های مخرب با قدرت تخریبی فوق‌العاده جان انسان‌های مظلوم و بی‌دفاع را به راحتی می‌گیرد، انواع مواد مخدر در شکل‌های مختلف در دسترس افراد قرار گرفته، فسادهای گوناگون اخلاقی رواج یافته و استفاده ابزاری از زن، ارزش انسانی زنان را تنزل داده است.

اگر از ظاهرترین شده زندگی انسان امروز عبور کنیم و به واقعیت درونی آن برسیم، رنج بزرگ او را مشاهده می‌کنیم. انسان امروزی دریافته است که علم با همه فایده‌ها و خوبی‌هایش، به تنهایی نمی‌تواند او را از بحران‌های بزرگ رهایی بخشد و به نیازهای اساسی‌اش پاسخی مناسب دهد. همین امر، انسان را برانگیخته است تا بار دیگر به خدا و دین روی آورد و رهایی از سرگردانی را در بازگشت به دین جست‌وجو کند. در نتیجه، انسان امروز بیش از گذشته به پیام الهی احساس نیاز می‌کند.

خوب است بدانیم که اکنون ترجمه قرآن کریم به زبان انگلیسی از پرطرفدارترین کتاب‌هاست و شمار کسانی که در اروپا به دین اسلام می‌گروند، بیش از سایر ادیان است.^۲

۱- این قسمت صرفاً جهت توسعه اطلاعات دانش‌آموز بوده و در امتحانات پایانی و آزمون‌های ورودی دانشگاه سؤالی از آن طرح نمی‌شود.

۲- www.yjc.ir/fa/news/4405531

درس دوم

تداوم هدایت

خداوند با لطف و رحمت خود، ما انسان‌ها را تنها نگذاشت و هدایت ما را بر عهده گرفت و راهی را در اختیارمان قرار داد، که همان راه مستقیم خوشبختی است.

در این درس می‌خواهیم به این سؤال‌ها پردازیم که:

آیا خداوند یک راه و یک دین برای ما فرستاده، یا راه‌ها و ادیان متعددی در اختیارمان قرار داده است؟

چرا خداوند پیامبران متعددی برای هدایت انسان فرستاده است؟
علت پایان یافتن ارسال پیامبران از سوی خداوند چیست؟

صفحات بر عهده دانش‌آموز:
۲۱ تا ۲۰

- با انجام واجبات دین و ترک حرام‌های آن، خداوند را عبادت و بندگی کند.
- فضایل اخلاقی مانند عفت، راستگویی و امانت‌داری را کسب نماید و از رذائل اخلاقی، مانند ظلم، نفاق، دروغ و ریا دوری کند.
- جامعه‌ای دینی بر اساس عدالت بنا نماید.

نکته

آنچه موجب باقی ماندن تعالیم پیامبران در میان مردم می‌شود استمرار در دعوت و ترویج پیوسته آن است.

* علل فرستادن پیامبران متعدد:
(الف) استمرار پیوستگی در دعوت
(ب) رشد تدریجی سطح فکر مردم
(ج) تعریف تعلیمات پیامبر پیشین

همه پیامبران الهی، مردم را به این امور فراخوانده‌اند. به همین دلیل، محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان است. در واقع همه آنها یک دین آورده‌اند. با این وجود، تعالیم انبیا در برخی احکام فرعی، متناسب با زمان و سطح آگاهی مردم و نیازهای هر دوره تفاوت‌هایی با یکدیگر داشته است؛ مثلاً همه پیامبران، امت‌های خود را به نماز دعوت کرده‌اند، اما در شکل و تعداد آن تفاوت‌هایی بوده است؛ البته این قبیل تفاوت‌ها سبب تفاوت در اصل دین نشده است.

علل فرستادن پیامبران متعدد

در پاسخ به سؤال دوم می‌توان گفت فرستادن پیامبران متعدد به این دلایل بوده است:

(الف) استمرار و پیوستگی در دعوت: لازمه ماندگاری یک پیام، تبلیغ دائمی و مستمر آن است. پیامبران الهی با ایمان استوار و تلاش بی‌مانند، در طول زمان‌های مختلف دین الهی را تبلیغ می‌کردند. آنان سختی‌ها را تحمل می‌کردند تا خداپرستی، عدالت‌طلبی و کرامت‌های اخلاقی میان انسان‌ها جاودان بماند و گسترش یابد و شرک، ظلم و رذائل اخلاقی از بین برود. این تداوم سبب شد تا تعالیم الهی جزء سبک زندگی و آداب و فرهنگ مردم شود و دشمنان دین نتوانند آن را به راحتی کنار بگذارند.

(ب) رشد تدریجی سطح فکر مردم: علت دیگر فرستادن پیامبران متعدد، رشد تدریجی فکر و اندیشه و امور مربوط به آن، مانند دانش و فرهنگ می‌باشد.

پرسش تداوم دعوت پیامبران چه ثمره‌ای در برداشت؟

(دیرینان علامه طباطبائی ج)

پرسش این حدیث به رشد تدریجی سطح فکر مردم اشاره دارد، (که دومین علت تجدید نبوت است). (مشبه کنگر ۹۴)

از این رو، لازم بود تا در هر عصر و دوره‌ای پیامبران جدیدی مبعوث شوند، تا همان اصول ثابت دین الهی را در خور فهم و اندیشه انسان‌های دوران خود بیان کنند و متناسب با درک آنان سخن گویند. در حقیقت، هر پیامبری که مبعوث می‌شد، درباره توحید، معاد، عدالت، عبادت خداوند و مانند آن سخن گفته، اما بیان او در سطح فهم و درک مردم زمان خود بوده است.

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید:

إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا

أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ

(ج) تعریف تعلیمات پیامبر پیشین: به علت ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه کتابت، تعلیمات انبیا به تدریج فراموش می‌شد، یا به گونه‌ای تغییر می‌یافت که با اصل آن متفاوت می‌شد؛ براین اساس، پیامبران بعدی می‌آمدند و تعلیمات اصیل و صحیح را بار دیگر برای مردم بیان می‌کردند.

فیلم (۲): نمونه‌هایی از تحریفات صورت گرفته در انجیل از زبان یک تازه‌مسلمان

۱- کافی، کلینی، ج ۸، ص ۲۶۸.

ما پیامبران مأمور شده‌ایم

که با مردم به اندازه عقل‌شان سخن بگوییم

(ج) تعریف تعلیمات پیامبر پیشین: به علت ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه کتابت، تعلیمات انبیا به تدریج فراموش می‌شد، یا به گونه‌ای تغییر می‌یافت که با اصل آن متفاوت می‌شد؛ براین اساس، پیامبران بعدی می‌آمدند و تعلیمات اصیل و صحیح را بار دیگر برای مردم بیان می‌کردند.

فیلم (۲): نمونه‌هایی از تحریفات صورت گرفته در انجیل از زبان یک تازه‌مسلمان

۱- کافی، کلینی، ج ۸، ص ۲۶۸.

تست دلیل فراموش شدن تدریجی تعلیمات پیامبران چیست؟ و نشانه تعریف تعلیمات آن کدام است؟

- ۱) ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه کتابت - تفاوت در فروع
- ۲) ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه کتابت - تفاوت در اصول
- ۳) رشد تدریجی فکر و اندیشه و امور مربوط به آن مانند دانش و فرهنگ - تفاوت در فروع
- ۴) رشد تدریجی فکر و اندیشه و امور مربوط به آن مانند دانش و فرهنگ - تفاوت در اصول

دانش تکمیلی (۲)

برای کسب دانش بیشتر در خصوص چگونگی محاسبه اعمال افراد غیرمسلمان در جهان آخرت به سایت گروه قرآن و معارف بخش «دانش تکمیلی» مراجعه کنید.

پاسخ سؤالات شما (۲)

دین دانی یا دین داری؟!

ممکن است این سؤال برای برخی به وجود آید که چرا در میان پیروان دین راستین، جوامعی وجود دارد که نه تنها به سمت رشد و پیشرفت نمی روند بلکه به انواع گرفتاری ها و مشکلات دچار هستند؟ اگر دین آمده است تا با پاسخ به پرسش ها و نیازهای اساسی انسان ها، آنها را از مشکلات و تنگناها نجات دهد، چرا برخی جوامع دینی، گرفتار چنین مشکلاتی هستند؟

اولین علت بروز این مسئله، جهل بسیاری از مردم نسبت به دستورها و تعالیم دین است. آنان با اینکه ادعا می کنند دین دار هستند، ولی از دستورهای دین اطلاع کامل و درستی ندارند و به جای آنکه در بی مطالعه و یادگیری معارف دین باشند، به آنچه از این و آن شنیده اند بسنده می کنند. آنان نه می دانند که اصول دینشان چیست و بر چه پایه های استوار است و نه از احکام و قوانین دینشان که در زندگی روزمره باید به آن عمل کنند، خبر دارند. این گونه جوامع شاید به ظاهر دینی باشند، اما در واقع بهره ای از تعالیم نجات بخش دین نبرده اند.

دومین علت، عمل نکردن مردم به دستورهای دین است. برخی مردم با وجود آگاهی از تعالیم دین و با اینکه می دانند که نجات آنها در عمل به این تعالیم است، اما به دلیل دل بستن به هوس های زودگذر، به آن عمل نمی کنند و پایبند به دستورهایش نیستند.

بنابراین، اگر می خواهیم تأثیر بی نظیر دین را در زندگی و جامعه خود مشاهده کنیم، باید مطالعه و شناخت تعالیم دین و سپس اطاعت از دستورهای آن را سر لوحه کار خود قرار دهیم. البته در این راه باید سعی کنیم به تمام احکام شریعت عمل کنیم، نه اینکه به برخی موارد عمل کنیم و برخی دیگر را کنار بگذاریم.

اندیشه و تحقیق

به نظر شما آیا این امکان وجود داشت که خداوند برنامه سعادت بشر را یک بار برای همیشه در زمان حضرت آدم علیه السلام برای مردم بفرستد؟ چرا؟

پاسخ اگر این طوطی می شد به علت سطح آگاهی مردم و عدم توسعه کتاب اصل دین یا از بین می رفت و یا تعریف می شد.

پیامبر پرسید: چه می‌خواهید؟ گفتند: به آن درخت بگو از ریشه درآید و در پیش روی تو بایستد. پیامبر گفت: خدا بر هر کاری تواناست. آیا اگر خدا برای شما چنین کند، ایمان می‌آورید؟ گفتند: آری.

پیامبر فرمود: اکنون آنچه خواسته‌اید به شما نشان خواهیم داد، ولی می‌دانم که به راه خیر باز نمی‌گردید.

سپس به درخت اشاره کرد و فرمود: ای درخت، اگر به خدا و روز جزا ایمان داری و می‌دانی که من پیامبر خدا هستم، به اذن خدا از ریشه درآی و در برابر من بایست. درخت با ریشه‌هایش از زمین کنده شد و نزد پیامبر آمد و شاخه‌های بالایی خود را بر رسول الله ﷺ سایبان کرد و یکی از شاخه‌هایش را نیز بر شانه من نهاد که در طرف راست آن حضرت بودم.

آن گروه به آن نگرستند و از روی تکبر و گردنکشی گفتند: حال دستور بده نیمی از آن، نزد تو بیاید و نیم دیگر جای خودش بماند. پیامبر فرمان داد. نیمی از درخت نزد او آمد. آنها از روی کبر و سرکشی گفتند: حال دستور بده تا به نیم دیگر خود ملحق شود. پس پیامبر امر فرمود و درخت بازگشت.

من گفتم: لا اله الا الله. ای رسول خدا، من نخستین کسی هستم که به تو ایمان آورده‌ام و نخستین کسی هستم که گواهی می‌دهم درخت با فرمان خدا و برای تصدیق نبوت و بزرگداشت دعوت رسالت، آنچه را خواستی، انجام داد.

بزرگان قریش گفتند: این مرد جادوگری دروغ‌گوست و در جادوگری مهارت خیلی زیادی دارد. سپس گفتند: آیا جز این (مقصودشان من بودم) کسی تو را در کارت تصدیق می‌کند؟^۱

پرسش جنبه‌های اعجاز قرآن ..... و ..... می‌باشد.

(۲۶: ۹۹۰۵)

پاسخ جنبه‌های اعجاز قرآن **لفظی** و **محتوایی**

جنبه‌های اعجاز قرآن کریم

هر کتابی از دو جنبه قابل بررسی است: اول از جنبه لفظی و دوم از جنبه محتوایی؛ قرآن کریم در هر دو جنبه معجزه است:

۱- اعجاز لفظی

خداوند برای بیان معارف ژرف و عمیق قرآن، زیباترین و مناسب‌ترین کلمات و عبارات را انتخاب کرده است تا به بهترین وجه، معنای مورد نظر را برساند و دل‌های آماده را به سوی حق جذب کند. هر کس با زبان عربی آشنا باشد، به محض خواندن قرآن، در می‌یابد که آیات آن با سایر سخن‌ها کاملاً فرق می‌کند و به شیوه‌ای خاص بیان شده است.

۱- نهج البلاغه، بخشی از خطبه ۱۹۲.

پرسش زیبایی لفظی قرآن کریم در طول تاریخ سبب چه شده است؟ (۲۶: ۹۸ - علامه طباطبائی)

پاسخ سبب شد بسیاری از مردم به خصوص ادیبان و دانشمندان تحت تأثیر آنان قرار بگیرند.

پرسش کدام اعجاز قرآن از همان ابتدا مورد توجه همگان قرار گرفت؟ (دربستان، ۲۵۵ - نمونه تهران)

پاسخ اعجاز لفظی

تعیین امام

اکنون که نیاز به امام پس از رسول خدا ﷺ روشن شد، این سؤال پیش می‌آید که چه کسی امام را معین و معرفی می‌کند و چگونه می‌توان او را شناخت؟

از آنجا که امام همهٔ مسئولیت‌های پیامبر اکرم ﷺ جز دریافت و ابلاغ وحی را دارد، بنابراین، باید همان صفات و ویژگی‌های پیامبر را نیز داشته باشد تا مردم به وی اطمینان کنند و راهنمایی‌های او را بپذیرند. از جمله این ویژگی‌ها «عصمت» است. البته تشخیص عصمت برای انسان‌ها ممکن نیست؛ یعنی انسان‌ها نمی‌توانند تشخیص دهند که چه کسی معصوم است و مرتکب هیچ گناهی نمی‌شود. بنابراین، همان‌طور که پیامبر از طرف خدا معرفی و معین می‌شود، تنها خداوند است که می‌تواند فرد شایسته مقام امامت را معرفی کند و به مردم بشناساند.

خداست که می‌تواند امام و جانشین پیامبر را تعیین کند.

با تدبیر در آیات و روایات مطمئن و مسلم نقل شده از پیامبر و مطالعهٔ تاریخ اسلام درمی‌یابیم که خداوند، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب را به جانشینی رسول خدا ﷺ و امامت بعد از ایشان منصوب فرموده و نیز امامان معصوم را پس از ایشان را معرفی کرده است.

در اینجا به برخی از آیات و روایات مربوط به این مسئله می‌پردازیم.

۱- نزول آیهٔ انذار: حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای پیامبر آمد:

وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ^۱

خویشان نزدیکت را انذار کن.

برای انجام این دستور، رسول خدا ﷺ چهل نفر از بزرگان بنی‌هاشم را دعوت کرد و دربارهٔ اسلام با آنان سخن گفت و آنان را به دین اسلام فراخواند و از آنان برای ترویج و تبلیغ اسلام، کمک خواست؛

همهٔ مهمانان سکوت کردند و جوابی ندادند. در میان سکوت آنان، علی بن ابی طالب را که در آن زمان، نوجوانی بیش نبود، برخاست و گفت:

«من یار و یاور تو خواهم بود، ای رسول خدا».

درخواست پیامبر ﷺ، سه بار مطرح شد و هر بار، همه سکوت کردند و تنها علی قاطعانه اعلام آمادگی و وفاداری کرد. پس از آن، پیامبر ﷺ دست آن حضرت را در دست گرفت، بیعت ایشان را پذیرفت و به مهمانان فرمود:

«همانا این، برادر من، وصی من و جانشین من در میان شما خواهد بود»^۲.

دلیل بر جانشینی امام علی (ع) دارد.

۱- سورهٔ شعراء، آیهٔ ۲۱۴.

۲- تاریخ طبری، جرید طبری، ج ۲، صص ۶۳-۶۲؛ کنز العمال، متقی هندی، ج ۶، ص ۲۹۷ برای مطالعهٔ کامل داستان، به کتاب «اسلام بر خورشید» از سید علی اکبر حسینی، ج ۱، ص ۱۷۱ مراجعه کنید.

تست اگر بگوییم (تشخیص عصمت برای انسان ممکن نیست) یک سخن ..... گفته‌ایم و پیام این جمله این است که .....

- (۱) نادرست - انسان در هر زمان محتاج به شناخت هدایت است.
- (۲) نادرست - آثار و نشانه‌های عصمت را می‌توان از اقوال و افعال معصومان دریافت.
- (۳) درست - فقط خداست که تعیین کنندهٔ فرد شایسته احراز مقام امامت است.
- (۴) درست - مسئولیت تعلیم و تعلم دین و ولایت و سرپرستی جامعه تعطیل بردار نیست.

پاسخ ۳

(ریاض ۹۸، ریاض، هنر ۹۸)

تست معرفی امام علی (ع) به‌عنوان جانشین پیامبر اکرم (ص) برای اولین بار هم‌زمان با نزول کدام آیه قرآن بود؟

- (۱) ای پیامبر عشیره خود را انذار کن.
- (۲) آنچه بر تو خدا نازل کرده ابلاغ نما.
- (۳) از خدا و پیامبر و اولی الامر اطاعت کنید.
- (۴) خدا اراده کرده شما را از ناپاکی دور کند.

پاسخ ۲

تفکر در حدیث

با توجه به توضیحات قبل، با تفکر در این حدیث بگویید ما چگونه می‌توانیم امام زمان خویش را بشناسیم؟

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله؛

مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ هُرْكَسٌ بِمِثْرِ دَمِهِ وَمَنْ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً^۱ بِه مرگ جاهلی مرده است.

پیام‌های حدیث:
 ۱) این حدیث قرابت معنی دارد با محبت و معرفت به امام
 ۲) لزوم شناخت امام و از بین بردن تردیدها و شک‌ها
 ۳) از عوامل معرفت و محبت به امام: الف) تبعیت کردن از احکام دین (ب) دوری از گناه

۲- پیروی از فرمان‌های امام عصر علیه السلام: منتظر حقیقی تلاش می‌کند که در عصر غیبت، پیرو امام خود باشد و از ایشان تبعیت کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

«خوشا به حال کسی که به حضور «قائم» برسد، در حالی که پیش از قیام او نیز پیرو او باشد».^۲

پاسخ (مراجعه به عالمان دین، عمل به احکام فردی و اجتماعی دین و مقابله با طاغوت از جمله دستورات

پرسش ۳ مورد از دستورات امام زمان (عج) به پیروانش که به دنبال انجام آن هستند را نام ببرید؟

امام زمان علیه السلام است که پیروان آن حضرت به دنبال انجام آن هستند. به عنوان نمونه، تشکیل حکومت اسلامی در عصر غیبت و برکنار کردن حاکمان ستمگر یکی از علائم پیروی از امام عصر علیه السلام است.

۳- آماده کردن خود و جامعه برای ظهور: منتظر، عصر غیبت را عصر آماده‌باش برای یاری امام می‌داند و خود را سربازی برای یاری آن حضرت به حساب می‌آورد. او هر لحظه منتظر است ندای امام علیه السلام در جهان طنین‌انداز شود و مردم را برای پیوستن به حق فراخواند. امام علی علیه السلام درباره کسانی که با امام زمان علیه السلام بیعت می‌کنند، می‌فرماید:

پرسش از دیدگاه امام علی (ع) ویژگی‌های کسانی که با امام بیعت می‌کنند.

«امام با این شرط با آنها بیعت می‌کند که در امانت خیانت نکنند، پاک‌دامن باشند، اهل دشنام و کلمات زشت نباشند، به ظلم و ستم خون‌ریزی نکنند، به خانه‌ای هجوم نبرند، کسی را به ناحق آزار ندهند، ساده‌زیست باشند و بر مرکب‌های گران‌قیمت سوار نشوند، لباس‌های فاخر نپوشند، به حقوق مردم تجاوز نکنند، به یتیمان ستم نکنند، دنبال شهوت‌رانی نباشند، شراب ننوشند، به پیمان خود عمل کنند، ثروت و مال را احتکار نکنند... و در راه خدا به شایستگی جهاد نمایند».^۴

۱- الغدير، علامه امینی، ج ۱، ص ۲۵۹، به نقل از بزرگان اهل سنت مانند تفتازانی در کتاب شرح مقاصد، ج ۲، ص ۲۷۵.
 ۲- «قائم» یکی از لقب‌های امام زمان علیه السلام و به معنای قیام کننده است.
 ۳- بحار الانوار، مجلسی، ج ۵۲، ص ۱۳.
 ۴- الملاحم والفتن، سید ابن طاووس، ص ۱۴۹.

تست (سراسری-روضه)

فرمایش پیامبر اکرم (ص) (من مات و لم يعرف امام زمانه .....) به کدام دلیل بوده است؟

- ۱) ضروری است که بعد از پیامبر کسانی به‌عنوان امام از جانب خداوند همه مسئولیت‌های در قلمرو رسالت ایشان را ادامه دهند.
- ۲) انسان‌هایی که قلب و جان خود را لایق پذیرش هدایت معنوی کرده‌اند باید امام را کامل بشناسند.
- ۳) دو قلمرو مرجعیت دینی و ولایت ظاهری در زمان حیات ایشان ضروری است.
- ۴) با گذشت زمان و گسترش سرزمین اسلامی، ظهور فرقه‌ها و اندیشه‌های مختلف و پیدایش مشکلات اجتماعی امام ضروری است.

پاسخ ۳ با توجه به نکات گفته‌شده، گزینه (۳) صحیح است.

تست (تکمیلی-افزودنی)

حضرت علی (ع) در مورد کدام مسئولیت منتظران، ویژگی‌های کسانی را می‌گوید که با امام بیعت می‌کنند؟

- ۱) تقویت معرفت ایمان و محبت به امام
- ۲) ایجاد آمادگی در خود و جامعه
- ۳) پیروی از فرمان‌های امام عصر (عج)
- ۴) آماده کردن خود و جامعه برای ظهور

پاسخ ۴ با توجه به پاراگراف آخر و ۱۴ ویژگی بیعت‌کنندگان با امام، گزینه (۴) صحیح است.

راهکار پیامبر و امامان علیهم السلام برای عصر غیبت

(در زمان ائمه علیهم السلام، مردمانی در شهرهای دور دست بودند که به امامان دسترسی نداشتند و نمی توانستند احکام دین را از ایشان بشنوند و از فرمان‌های آنان مطلع شوند. از این رو، آن بزرگواران دانشمندانی را تربیت می کردند که در حدّ توان به معارف و احکام دین دست یابند. این دانشمندان به نقاط مختلف شهر خود و یا شهرهای دیگر می رفتند و احکام اسلام را به مردم می آموختند.) اگر مردم نیز پرسشی داشتند، آنان بر اساس دانشی که از قرآن کریم و روایات داشتند، به آن پرسش پاسخ می دادند.

راه پیامبر (ص) و امامان برای آموزش احکام در زمان غیبت

بیشتر بدانیم

۱- یکی از یاران امام رضا علیه السلام به امام عرض کرد: برای من مشکل است که در هر زمانی نزد شما بیایم و معارف دینی را از شما بگیرم. امام به ایشان فرمود: «می توانی از زکریای قمی که از نظر دین و دنیا امین است، بپرسی».^۱

۲- ابوحماد رازی می گوید: در سامرا به نزد امام هادی علیه السلام رفتم و از بعضی مسائل حلال و حرام پرسیدم. چون قصد بازگشت داشتم حضرت فرمود: «چنانچه در امور دینی در [تشخیص] حلال و حرام، مسئله ای بر تو دشوار شد، از عبدالعظیم حسنی سؤال کن و سلام مرا به او برسان».^۲

این روش، برگرفته از قرآن کریم است. خداوند در قرآن کریم دستور می دهد گروهی از مردم، وقت و همت خود را صرف شناخت دقیق دین کنند و به «تفقه» در آن پردازند تا پس از کسب علم به شهرهای خود بروند و قوانین اسلام را به مردم بیاموزند. تفقه، به معنای تلاش برای کسب معرفت عمیق است. افرادی که به معرفت عمیق در دین می رسند و می توانند قوانین و احکام اسلام را از قرآن و روایات به دست آورند، «فقیه» نامیده می شوند. مسلمانان وظیفه دارند در زمان غیبت امامان یا عدم امکان دسترسی به ایشان، به این فقیهان مراجعه کنند. به احادیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام در این زمینه توجه کنید:

تعریف فقیه

پرسش پیامبر (ص) حال چه کسی را سخت تر از حال یتیمی می داند که پدر خود را از دست داده است؟

۱- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: ☉

«حال کسی که از امام خود دور افتاده و به او دسترسی ندارد، سخت تر از حال یتیمی است که پدر را از دست داده است؛ زیرا چنین شخصی، در مسائل زندگی، حکم و نظر امام را نمی داند.» البته اگر یکی از پیروان ما که به علوم و دانش ما آشناست، وجود داشته باشد، باید دیگران را که به احکام ما آشنا نیستند،

پیام های حدیث:

- ۱ ادامه مرجعیت دینی و ولایت ظاهری در عصر غیبت به شکل (مرجعیت فقیه) است.
- ۲ مسلمانان نه تنها در احکام فردی بلکه در مسائل اجتماعی باید به فقیهان مراجعه کنند.
- ۳ این حدیث لزوم مرجعیت دینی و پاداش آن را تبیین می کند.

- ۱- وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۲۷، ص ۱۴۶.
- ۲- عبدالعظیم الحسنی یکی از علمای شیعه بود که محضر مبارک امام رضا و امام محمد تقی و امام هادی علیهم السلام را درک کرده و احادیث فراوانی از آنان روایت کرده است.
- ۳- مستدرک الوسائل، محدث نوری، ج ۱۷، ص ۳۲۱.

نکته در بیان پیامبر (ص) چرا حال کسی که از امام خود خبر ندارد سخت تر از یتیمی است که پدر خود را از دست داده است؟ و ایشان کسانی را که به این احکام آشنا هستند و به دیگران آموزش می دهند چگونه معرفی می کند؟

- ۱) زیرا در مسائل زندگی حکم و نظر امام را نمی داند - در بهشت با پیامبر (ص) خواهد بود.
- ۲) زیرا در مسائل زندگی حکم و نظر امام را نمی داند - او را قاضی و حاکم میان مردم قرار می دهیم.
- ۳) زیرا چنین شخصی، امام خویش را نمی بیند - او را قاضی و حاکم میان مردم قرار می دهیم.
- ۴) زیرا چنین شخصی، امام خویش را نمی بیند - در بهشت با پیامبر (ص) خواهد بود.

پاسخ ۱

گزارش دهند. سپس برای رفع مشکلات آنها عمل کن...، زیرا این گروه [افراد محروم] بیش از دیگران به عدالت نیازمندند.

ادامه توضیح ۵- اگر با دشمن پیمان بستنی از پیمان شکنی دشمن غافل نباش، که دشمن گاهی از این راه تو را غافل گیر می کند.

بیشتر بدانیم

امام خمینی علیه السلام، بنیانگذار جمهوری اسلامی، درباره ضرورت تشکیل حکومت اسلامی برای کمک به آمادگی مردم و تعجیل در ظهور می فرماید:

«ما نمی توانیم دنیا را پر از عدل کنیم، این کار فقط توسط امام عصر علیه السلام صورت می گیرد؛ ما نمی توانیم از ظلم در سراسر جهان جلوگیری کنیم، گرچه هر مسلمانی وظیفه دارد با ظلم مبارزه کند. اما ما می توانیم در حد توان خود با ظلم مبارزه کنیم و شرایطی را فراهم کنیم که اسباب ظهور، بهتر فراهم شود و چون می توانیم چنین کاری کنیم، باید حکومت اسلامی را تشکیل دهیم»^۱.

کسانی که به این تکلیف رسیده اند و در احکام دین متخصص نیستند به متخصصان دین یعنی فقیهان مراجعه می کنند به این عمل تقلید گفته می شود.

تقلید برای همه مسلمانان که به تخصص در دین نرسیده اند لازم است و شامل احکام فردی و اجتماعی می باشد.

باید عادل باشد یعنی به مرتبه ای از تقوا رسیده باشد که گناه نکند و تحت هواهای نفسانی حکم صادر نکند، باید زمان شناس باشد تا بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای روز به دست آورد.

اندیشه و تحقیق

- ۱- مقصود از «تقلید» در احکام دینی چیست؟
- ۲- تقلید برای چه کسانی لازم است و شامل چه زمینه هایی می شود؟
- ۳- چرا مرجع تقلید باید «عادل» و «زمان شناس» باشد؟
- ۴- انتخاب ولی فقیه در کشور ما چگونه انجام می گیرد و مردم از چه طریقی در انتخاب ایشان دخالت دارند؟ مطابق قانون اساسی کشور مردم ابتدا نمایندگان خبره خود را انتخاب می کنند و آن خبرگان نیز از میان فقهاء آن کسی را که برای رهبری شایسته می باشد را انتخاب می کنند.

پیشنهاد

- ۱- در خصوص فقهایی که در جامعه امروز ما به عنوان مرجع تقلید شناخته می شوند تحقیق کنید و اسامی آنان را در کلاس بیان کنید.
- ۲- اصل ۱۰۷ قانون اساسی را که مربوط به انتخاب رهبر است، مطالعه کنید و چگونگی انتخاب ولی فقیه را توضیح دهید.

۱- صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۱۴ تا ۱۷.

راه‌های تقویت عزت

قرآن کریم و سیره معصومین راه‌های زیر را برای تقویت عزت نفس بیان می‌کنند:

۱- شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک

اگر کالای گران قیمتی، مانند طلا داشته باشیم، اما ارزش و قیمت آن را ندانیم، به آسانی فریب می‌خوریم و آن را به بهای اندک می‌فروشیم. اما اگر ارزش آن را بدانیم، آن را عزیز می‌شماریم و به قیمت واقعی می‌فروشیم و بهایی برابر با ارزش آن به دست می‌آوریم.

از همین رو خداوند جایگاه ما انسان‌ها را در خلقت بیان می‌کند و می‌فرماید: **ما فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم... و بر بسیاری از مخلوقات برتری دادیم.**^۱

و خطاب به انسان فرموده: **اشاره** **اشاره به کرامت انسان**

«ای فرزند آدم، این مخلوقات را برای تو آفریدم و تو را برای خودم»^۲

خداوند به انسان وعده دیدار داده و بهشتی به وسعت همه آسمان‌ها و زمین برایش آماده کرده است. بهشتی که در آن انسان به هر آرزویی که تمنا می‌کند، می‌رسد؛ حتی به آن زیبایی‌هایی که خودش نمی‌شناسد و خدا می‌داند، دست می‌یابد.^۳

آیا بهایی ارزشمندتر از این به ذهن انسان می‌رسد؟ آیا کسی می‌تواند ادعا کند که می‌تواند بهای بالاتری را برای انسان فرض کند؟

امام علی علیه السلام می‌فرماید: **اشاره**

إِنَّكَ لَيْسَ لِنَفْسِكَ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ
فَلَا تَتَّبِعْهَا إِلَّا بِهَا

«همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست»

پس [خود را] به کمتر از آن نفروشید»^۴

۲- توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او

خدایی که خالق تمام هستی است، **سرچشمه و منبع همه قدرت‌ها و عزت‌هاست.** **او وجود شکست‌ناپذیری است که هیچ‌کس توانایی ایستادن در برابر قدرت او را ندارد بنابراین، هر کس به دنبال عزت است، باید خود را به این سرچشمه وصل کند.**

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در وصف انسان‌هایی که عزت خود را در بندگی خدا یافته‌اند، می‌فرماید:

«خالق جهان در نظر آنان بزرگ است. از این جهت، غیر خدا در نظرشان کوچک است»^۵

پیام‌های حدیث:

۱. قرابت معنی با کرامت انسان و نفروختن خویش به بهاء اندک و ارزش انسان
۲. قرابت معنی با تدبیر صفحه قبل آیه اول (من کان یرید العزه...)
۳. بالاترین بهائی که برای انسان وجود دارد، بهشت است.

۱- سورة اِسْرَاء، آیه ۷۰.

۲- یَابْنَ آدَمَ، خَلَقْتُ الْاَشْيَاءَ لِاَجْلِكَ وَ خَلَقْتُكَ لِاَجْلِ، الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه، شیخ خرعاملی، ص ۳۶۲.

۳- سورة قمر، آیه ۵۵ و سورة فجر، آیات ۳۰- ۲۷ و سورة زخرف، آیه ۷۱.

۴- نهج البلاغه، حکمت ۴۵۶.

۵- عَظُمَ الْخَالِقُ فِي اَنْفُسِهِمْ فَصَنَعُوا مَا دُونَهُ فِي اَعْيُنِهِمْ؛ نهج البلاغه، خطبه ۱۹۳.

تست حضرت علی (ع) از بیان حدیث (الذین لانفسکم ثمن الجنه...) کدام موضوع را مقصود نظر خویش قرار دادند و کدام آیه معرف سرچشمه قدرت‌ها و عزت‌هاست؟

- (۲) توصیف انسان‌های عزتمند - من کان یرید العزه
(۴) بهای انسان و لزوم شناخت آن - من کان یرید العزه

- (۱) بهای انسان و لزوم شناخت آن - الذین احسنوا الحسنی
(۳) توصیف انسان‌های عزتمند - الذین احسنوا الحسنی

پاسخ ۴

انس با همسر
 ۱ نیاز به زندگی با یکدیگر
 ۲ این نیاز فقط با بودن در کنار هم برطرف می‌شود.

رشد و پرورش
 ۱ خانواده، بستر رشد و بالندگی
 ۲ فرزند
 ۳ فرزند
 ۴ ثمره پیوند زن و مرد و تکلیف‌پیش روی آنهاست.

پرسش ۴ ثمره تشکیل خانواده به وسیلهٔ دختر و پسر را نام ببرید؟

- ۴ نیت راجع به انتخاب همسر:
- ۱ باید با رضایت کامل طرفین انجام شود.
  - ۲ برای انتخاب باید بر شور و احساس جوانی تسلط کامل داشت.
  - ۳ علاقه شدید به چیزی انسان را کور و کور می‌کند.
  - ۴ با پدر و مادر خود مشورت کنیم.

و زن به یک آرامش روانی می‌رسند.

دوم. انس با همسر: هریک از زن و مرد، علاوه بر نیاز جنسی، نیازمند به زندگی با دیگری هستند و این نیاز نیز پس از بلوغ آشکار می‌شود. **این نیاز به گونه‌ای است که اگر فردی از راه‌های نامشروع نیاز جنسی خود را برطرف کند اما بدون همسر زندگی کند، باز هم یک بی‌قراری و ناآرامی او را آزار می‌دهد که فقط با بودن در کنار همسر برطرف می‌شود.**

سوم. رشد و پرورش فرزندان: خانواده بستر

رشد و بالندگی فرزندان است و هیچ نهادی نمی‌تواند جایگزین آن شود. **فرزند، ثمرهٔ پیوند زن و مرد و تحکیم بخش وحدت روحی آنها است.** آنان دوام وجود خود را در فرزند می‌بینند و از رشد و بالندگی او لذت می‌برند. کدام افتخار بالاتر از آنکه خداوند تربیت و پرورش چند تن از بندگان خود را به پدر و مادر سپرده است و احترام و اطاعت از والدین را هم ردیف طاعت و عبودیت خود قرار داده است. **چهارم. رشد اخلاقی و معنوی:** پسر و دختر جوان با تشکیل خانواده، **از همان ابتدا زمینه‌های فساد را از خود دور می‌کنند، مسئولیت‌پذیری را تجربه می‌نمایند، مهر و عشق به همسر و فرزندان را در خود پرورش می‌دهند، با گذشت و مدارا و تحمل سختی‌ها و ناگواری‌های زندگی، به درجات معنوی بالاتری نایل می‌شوند.**

انتخاب همسر و مسئولیت آینده

پس از تعیین هدف ازدواج، انتخاب همسر مناسب مطرح می‌شود. طبق مقررات اسلامی، رضایت کامل دختر و پسر برای ازدواج ضروری است و اگر عقدی به زور انجام بگیرد، باطل است و مشروعیت ندارد. داشتن قدرت انتخاب، ارزشمند و درعین حال، مسئولیت‌آور است. برای موفق شدن در این مسئولیت، باید بر شور و احساس جوانی تسلط کامل داشت و با چشم باز عمل کرد. همواره دیده‌ایم که علاقه و محبت به یک شخص، چشم و گوش را می‌بندد و عقل را به حاشیه می‌راند. این سخن زیبای امام علی علیه السلام مربوط به مواردی از همین قبیل است:

حُبُّ الشَّيْءِ يُعْمَى وَ يُصِمُّ
 «علاقهٔ شدید به چیزی، آدم را کور و کور می‌کند».

از این رو، پیشوایان دین از ما خواسته‌اند که در مورد همسر آینده با پدر و مادر خود مشورت کنیم تا

۱- خانه‌المستدرک، میرزای نوری، ج ۱، ص ۲۰۱.

تست وجود حس مسئولیت‌پذیری و مهر و عشق به همه ناشی از کدام یک از اهداف ازدواج است و آیهٔ شریفهٔ ..... بیانگر آرامش و انس روحی با همسر است؟

- (۱) رشد اخلاقی - و جعل لکم من ازواجکم بنین و حفده
 (۲) انس با همسر - و جعل لکم من ازواجکم بنین و حفده
 (۳) رشد اخلاقی - و من آیاته خلق لکم من انفسکم ازواج لتسکتوا
 (۴) انس با همسر - و من آیاته خلق لکم من انفسکم ازواج لتسکتوا

گذاشتن رسوم غلط شرایط لازم را برای آنان فراهم کنند و به خاطر پندارهای باطل همچون فراهم شدن همه امکانات زندگی، فرزندان خود را به گناه نکشانند و جامعه را گرفتار آسیب نسازند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید:

«کسی که ازدواج کند، نصف دین خود را حفظ کرده است؛ پس باید برای نصف دیگر، از خدا پروا داشته باشد»^۱.

توصیه پیامبر (ص) برای حفظ دین (سراسری ۹۵)

این جمله کوتاه، اهمیت ازدواج را به خوبی می رساند و نشان می دهد که چگونه نیمی از دینداری انسان با ازدواج، حفظ و نگهداری می شود.

ایشان همچنین می فرماید: «برای دختران و پسران خود امکان ازدواج فراهم کنید تا خداوند اخلاقشان را نیکو کند و در رزق و روزی آنها توسعه دهد و عفاف و غیرت آنها را زیاد گرداند»^۲.

امام صادق علیه السلام نیز می فرماید:

«دو رکعت نماز شخص متأهل، برتر از هفتاد رکعت نمازی است که شخص مجرد می خواند»^۳.
نباید از یاد ببریم که ازدواج برای رفع نیازهای طبیعی و پاسخ گویی به قانون خلقت انجام می شود و شایسته است که به این نیازهای طبیعی در «زمان مناسب» و به «شیوه صحیح» پاسخ دهیم.

نظر پیامبر (ص) مبنی بر فراهم کردن شرایط ازدواج (سراسری ۹۵)

ارزش ازدواج از نظر امام صادق (ع)

شادابی، سلامت جسمی و روحی، رشد طبیعی، احساس رضایت درونی، کاهش فشار جنسی و سلامت اخلاقی جامعه از فواید ازدواج در «زمان مناسب» است. تأخیر در ازدواج سبب افزایش فشارهای روحی و روانی، روابط نامشروع و آسیب های اجتماعی می شود.^۴

فواید ازدواج به موقع

همچنین، اگر فردی بخواهد به شیوه ای غیر از شیوه های مطرح شده از سوی دین^۴ یعنی به «شیوه ناصحیح» به نیاز جنسی خود پاسخ دهد، (در آن صورت، لذت آنی برخاسته از گناه، پس از چندی روح و روان فرد را پژمرده می کند و شخصیت او را می شکند. این گونه اشخاص، به جای بازگشت به مسیر درست، برای فرار از این پژمردگی به افراط در گناه کشیده می شوند؛ اما نمی دانند که روحشان مانند تشنه ای است که هرچه بیشتر از آب شور دریا می نوشد، بر تشنگی اش افزوده می شود و بی قراری اش شدت می یابد.)

پرسش اگر کسی به غیر از روش صحیح که دین بر آن تأکید دارد یعنی به روش ناصحیح به نیاز جنسی خود پاسخ دهد چه عواقبی در پی دارد؟

بیشتر بدانیم

خواستگاری پسر از دختر یا دختر از پسر؟!

معمولاً خواستگاری از طرف پسر اعلام می شود و قبول و رضایت از طرف دختر صورت می گیرد.

۱- اصول کافی، کلینی، ج ۵، ص ۳۲۹؛ من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، ج ۳، ص ۳۸۳.

۲- نوادر، راوندی، ص ۳۶.

۳- کافی، کلینی؛ ج ۵، ص ۲۲۸؛ من لا یحضره الفقیه، صدوق، ج ۳، ص ۲۸۴.

۴- در اسلام، علاوه بر ازدواج دائم، ازدواج موقت نیز برای کسانی که امکان ازدواج دائم ندارند، پیشنهاد شده است که احکام آن در رساله علمیة مراجع تقلید و نیز در پایگاه گروه قرآن و معارف، بخش «دانش تکمیلی» ذکر شده است.